

Stockholms
universitet

BESLUT
2021-10-28

Dnr SU FV-2776-21

Rektor

Rikard Skårfors
FD, Utbildningsledare
Rektors kansli, Ledningssekretariatet

Regeringskansliet
(Utbildningsdepartementet)

Yttrande över promemorian Professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare

Stockholms universitet har av Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) anmodats att inkomma med synpunkter på promemorian Professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare (U2021/03373). Universitetet har följande att anföra.

Generella synpunkter

Stockholms universitet ser positivt på ett nationellt och sammanhållet professionsprogram som har möjlighet att bidra till en förbättring av både skolans kvalitet och professionernas arbetsvillkor. Statligt organiserad kompetensutveckling kan bidra till skolans kvalitetsutveckling. Ett erkänt meriteringssystem bidrar även till likvärdig lönesättning och kan minska otydligheter i rektorers och lärares arbete. Det är positivt att det föreslagna meriteringssystemet bidrar till att tydliggöra karriärsstegsreformen med anställningar som t.ex. förstelärare och lektor.

Ett statligt system som granskar och godkänner kompetensutvecklingsinsatser kommer att stärka evidensbaserad fortbildning, lärosätenas roll i professionsutvecklingen samt samarbete mellan akademi och skola och en statligt organiserad och finansierad kompetensutveckling kan även nå skolprofessionerna i landets friskolor. Dock bör statens, kommunernas samt rektorernas ansvar för kompetensutveckling skrivas fram tydligare i styrdokumentet innan ett nationellt professionsprogram upprättas.

Det nationella professionsprogrammet bör bygga på en helhetssyn där lärarutbildning och professionsprogram hänger samman. Professionsprogrammet måste också kopplas samman med andra satsningar för att stärka professionen (framför allt satsningar på ett ULF-avtal och satsningar på forskarskolor för verksamma lärare) och befintliga strukturer hos skolhuvudmän och lärosäten.

Om Skolverket ska fungera som en övergripande och sammanhållande part för det nationella professionsutvecklingsprogrammet bör detta uppdrag begränsas och inte omfatta ”beställning” av kurser eller program på avancerad nivå eller forskarnivå. Ansvaret för detta bör fortsatt ligga på lärosätena där kunskap och erfarenhet av utbildning på dessa nivåer finns. Även om

Skolverket bör vara huvudansvarigt för det nationella professionsprogrammet är det otillfredsställande med den beställarverksamhet som då kan befaras uppstå. Lärares kompetensutveckling och fortbildning har de senaste åren kännetecknats just av en beställarverksamhet där Skolverket tillhandahåller så kallade ramkursplaner som begränsar lärosätenas självständighet. Samtidigt är det viktigt att de kollegiala kompetensutvecklingsformer som utvecklats inlemmas i det nationella professionsprogrammet. Stockholms universitet anser därför att lärosätenas roll bör öka, exempelvis genom att de ges utökat antal platser i det föreslagna nationella professionsrådet.

Specifika synpunkter

Den nationella strukturen för kompetensutveckling ska innehålla olika insatser med olika syften (avsnitt 6.2, ss. 48ff.)

Det råder en oklarhet om vad det nationella programmet innebär för skolans specialprofessioner, dvs. för specialpedagoger och speciallärare. I det nuvarande förslaget formuleras utbildningen till någon av specialprofessionerna endast som ett möjligt kompetensutvecklingsmål för lärare (s. 50). Dock har dessa professioner andra kompetensutvecklingsmål, behov och möjligheter än lärare, eftersom de också utför andra mycket centrala uppgifter (elevhälsan, extra anpassningar och särskilt stöd). Stockholms universitet anser därför att speciallärare och specialpedagoger måste integreras som egen grupp i ett nationellt professionsprogram.

Den praktiktäna forskning som bedrivs kan enligt Stockholms universitet utgöra bas för ett professionsprogram. Även de ULF-avtal som finns mellan skolhuvudmän och lärosäten är en grund till professionsprogrammet. Lärdomar kan dras från ULF-samverkan, men också från erfarenheter av övnings(för)skolverksamheten.

6.3 Det nationella meriteringssystemet ska innehålla två meriteringsnivåer för legitimerade lärare respektive förskollärare (avsnitt 6.3, ss. 51ff.)

Enligt promemorian ska det krävas en licentiat- eller doktorsexamen som avser ämnesdidaktik eller ett ämne som helt eller huvudsakligen kan hänföras till ett undervisningsämne inom skolväsendet eller inom det specialpedagogiska ämnesområdet för att bli ”särskilt meriterad”. Stockholms universitet anser att det är bra att koppla det högsta karriärsteget till den högsta akademiska utbildningsnivån, dvs forskarnivån. Däremot är universitetet kritiskt till den insnävning av ämnesområden som tycks göras. Det är t.ex. oklart om en lärare med lång erfarenhet av undervisning i skolan och som därefter tar en examen på forskarnivå inom det utbildningsvetenskapliga området utom ämnesdidaktik alls har möjlighet att ansöka om titeln särskilt meriterad lärare. Det finns betydligt fler ämnesområden som är högst relevanta för skolan och lärarrollen, där en examen i dessa ämnen kan ge stort bidrag till skolans verksamhet som exempelvis pedagogik och allmändidaktik. Stockholms universitet välkomnar att en lärare med forskarexamen inom ett ämne som kan hänföras till ett skolämne (exempelvis matematik) kan utses till särskilt meriterad lärare. Universitetet anser att det

också är viktigt att lärare med lång erfarenhet av undervisning i skolan och en forskarutbildning inom utbildningsvetenskap som inte är ämnesdidaktik ska kunna utses till särskild meriterad lärare. Därför bör kravet på ämnesområde (utöver undervisningsämne i skolan) göras bredare och omfatta fler relevanta ämnen.

Promemorian föreslår som krav för att uppnå nivån ”särskilt meriterad”: ”under minst fyra års tjänstgöring som lärare eller förskollärare inom skolväsendet ha visat pedagogisk skicklighet eller har undervisat på universitet eller högskola.” Förslaget att tjänstgöring i akademien kan vara en grund för meritering är en utmärkt möjlighet att förstärka kompetensen inom landets lärarutbildningar. Tydliga strukturer och förutsättningar för sådana anställningar kan även bidra till en förbättrad samverkan mellan skolan och akademien. Men som förslaget till krav på yrkeserfarenhet är formulerat framstår det dock som att det ska gå att uppnå det högsta steget *enbart* genom meritering inom högskolan, dvs helt utan erfarenhet från undervisning i skolan, något som universitetet anser är problematiskt.

Även förslaget att arbete i skolor med ”särskilt svåra förutsättningar” (s. 53) ska vara meriterande är tveksamt. Ett sådant förslag kan medföra vissa fördelar, eftersom ”problematiska” skolor därigenom enklare kan rekrytera kompetent personal, men det bidrar till fortsatt stigmatisering av vissa skolområden. Ett sådant förslag står i motsats till en strävan mot en skola för alla. Att framhålla att bara ovannämnda skolor har problem att rekrytera kompetent personal är dessutom felaktigt. Även skolor på landsbygden har liknande om inte större rekryteringsproblem.

Skolverket ska vara den myndighet som ansvarar för det nationella professionsprogrammet (avsnitt 6.5, ss. 59ff)

Stockholms universitet anser att lärosätena med sitt tydliga ansvar för lärarutbildning, för de magister- och mastersprogram som redan finns, för rektorsprogram samt för forskarutbildning till licentiat- och doktorsnivå och för speciallärar- och specialpedagogutbildning, är och bör fortsätta att vara centrala aktörer i det samarbete som redan finns och som ständigt utvecklas mellan skolans huvudmän och lärosätena. Det är viktigt att ansvar för utveckling av kvalitet och innehåll i dessa utbildningar fortsatt finns hos lärosätena. Universitetet kan inte se att det skulle främja utbildningarnas kvalitet om Skolverket gavs en roll som medger ett rent beställaruppdrag. För utbildningarnas kvalitet är det avgörande med en närhet till den forskning som bedrivs vid lärosätena. Det är därför viktigt att lärosätena ges en roll med reellt inflytande över identifiering av behov och utveckling av de kompetensutvecklande insatserna.

Förutom ovan nämnda grundläggande samt fortbildnings- och kompetenshöjande utbildningar finns andra satsningar som lärarlyftet, matematiklyftet m.m., där lärosätena haft en framträdande roll men som beställs via Skolverket. Även om sådana satsningar har varit betydelsefulla för en bred kompetensutveckling av lärare i den svenska skolan så finns också starka undanträngningseffekter. När skolhuvudmän och/eller rektorer beslutar att alla lärare ska delta i detta slags program kringskärs möjligheter för lärare att delta i andra utbildningar

(magister- och mastersprogram, speciallärar- och specialpedagogutbildning etc.). Möjligheter för lärare och skolor att delta i andra lokala satsningar begränsas också. I Stockholmsregionen finns STLS, *Stockholm Teaching and Learning Studies*, där det finns erfarenheter av att lärare ibland inte tillåts eller får utrymme att delta i forsknings- och utvecklingsprojekt inom ramen för STLS på grund av konkurrerande statliga satsningar. Även om lärosätena i fortsättningen kan erbjuda vissa kurser inom ramen för ett nationellt meriteringsprogram är det viktigt att detta utbud inte blir för allomfattande.

Ett råd för professioner i skolväsendet ska inrättas för att säkerställa professionernas inflytande (avsnitt 6.6, ss. 62ff.)

I promemorian föreslås inrättandet av ett professionsråd, med uppgift att bistå Skolverket som ansvarig myndighet för det nationella professionsprogrammet i att arbeta fram tydliga kriterier för meriterande kompetensutveckling samt meritering generellt. Stockholms universitet ser det som ett bra förslag att inrätta ett samlat organ för skolans professioner med en rådgivande funktion angående professionernas kompetens och kompetensutveckling. Däremot är det osäkert om ett partssammansatt råd enligt förslaget kan svara mot det teoretiska och praktiska kunskapsbehov som krävs för de uppgifter som skisseras. Universitetet menar därför att ett sådant råd, om det ska bidra till att stärka skolans professioner, huvudsakligen bör bestå av professionsrepresentanter och professionsutbildare från landets lärosäten.

Övriga synpunkter

Delade tjänster

Ytterligare en väg att stärka lärarprofessionen och öka attraktiviteten är att erbjuda möjligheter för lärare med forskarexamen och magister- eller masterexamen att delvis verka inom lärosätena (delade tjänster). Detta stärker samverkan mellan lärosäten och huvudmän både vad gäller undervisning och forskning och kan bli en viktig del inom det permanenta ULF-avtalet.

Finansiering av utbildning på forskarnivå

Finansiering av och förutsättningar för utbildning på forskarnivå för verksamma lärare behöver utvecklas vidare. Detta beskrivs mycket kortfattat i promemorian (avsnitt 3.3.1, s. 22). De forskarskolor som regeringen initierat och tilldelat medel för att stärka lärarutbildningen har en roll att spela men är tidsbegränsade och förutsätter i begränsad utsträckning skolhuvudmännens medverkan. Det vore enligt Stockholms universitet önskvärt att i första hand bygga på de gemensamma strukturer för forskarutbildning genom lokala/regionala forskarskolor som utvecklats i samverkan mellan lärosäten och huvudmän. Vid Stockholms universitet finns Forskarskolan i ämnesdidaktik (ÄdFo) som är en forskarskola för verksamma lärare där skolhuvudmannen finansierar lärarens lön och lärosätet finansierar utbildningen. Fram till idag har den producerat 16 färdiga licentiater och doktorer, de flesta idag verksamma hos olika huvudmän. Forskarskolan har idag 18 aktiva licentiander och doktorander. Denna forskarskola antar verksamma lärare och utbildningen är ett samarbete mellan universitetet och skolhuvudmän. Lärarna antas vid olika institutioner i olika

ämnen inom universitetet och forskarskolan hålls samman genom ett antal gemensamma kurser, en föreståndare och en studierektor. Motsvarigheter finns exempelvis vid Göteborgs universitet och vid Karlstads universitet.

Ökad administration

Stockholms universitet vill lyfta vilken administrativ utmaning uppbyggnaden av ett statligt styrt professionsprogram innebär. Det krävs tillgång till personal med kompetens såväl inom akademien som inom professionerna, förutsatt att lärosätena kommer att få utökat ansvar för genomförande av kompetensutveckling.

Detta beslut är fattat av rektor, professor Astrid Söderbergh Widding, i närvaro av prorektor, professor Clas Hättestrand, och universitetsdirektör Åsa Borin. Studeranderepresentanter har informerats och haft tillfälle att yttra sig. Övrig närvarande och föredragande i ärendet har varit utbildningsledare Rikard Skårfors, Ledningssekretariatet (protokollförare).